

• פרק ט •

האם 'טומאת ארץ העמים' נוהגת בארץ ישראל?

במשנה במסכת חגיגה (כד,ב) נאמר, שעמי הארצות שביהודה נאמנים על שמירת היין והשמן בטהרתו לקודש במשך כל ימי השנה. הגמרא (שם כה,א), אומרת שנאמנות זו קיימת רק ביהודה, אך לא בגליל, וזאת "מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן".

ומפרש רש"י: "רצועה – של ארץ העמים מפסקת בין גליל ליהודה, וירושלים ביהודה היא, ואי אפשר להביאן לירושלים בטהרה, לפי שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים, ואפילו של חברים שמגליל – אינו בא לנסכים".

נמצא לכאורה, לפי דברי רש"י, שהגזרה שגזרו חכמים על טומאת ארץ העמים, כמובא במסכת שבת (טו,א-ב), נוהגת גם בתוך ארץ ישראל וכן כתב בפשיטות המהרימ"ט ח"א סימן מז'.

במאמר זה נוכיח שלא כך הדבר, ומעולם לא עלה על דעת חכמים לגזור גזרה זו בתוך תחומי ארץ ישראל, וכל מה שמצאנו גזרה של טומאה בתוך גבולות הארץ – הרי זה מדין 'מדורי גויים'. ההבדל בין גזרה זו לבין גזרת טומאת ארץ העמים, יבואר להלן.

א. מקורות שמשמע מהם שטומאת ארץ העמים חלה גם בתוך ארץ ישראל

בנוסף לגמרא בחגיגה שהבאנו, על רצועת הכותים המחלקת בין יהודה לגליל מצינו סוגיה נוספת, במסכת גיטין, שממנה משמע לכאורה שיש חבל ארץ שלם בתוך ארץ ישראל הטמא בטומאת ארץ העמים. וזה לשון הגמרא שם (גיטין ז,ב):

"ורמינהו: היה מהלך מעכו לכזיב, מימינו למזרח הדרך טמאה משום ארץ העמים, ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לך שהיא חייבת, משמאלו למערב הדרך טהורה משום ארץ העמים, וחייבת במעשר ובשביעית, עד שיודע לך שהיא פטורה..."

ומפרש רש"י (שם): "משום ארץ העמים – דגזרו טומאה על ארץ העמים".

נמצא אם כן לכאורה, שגזרת טומאת ארץ העמים חלה גם על חלק מהארץ שמיימין לדרך המובילה מעכו לכזיב, אף שחלק ארץ זה נמצא בתוך גבול עולי מצרים.

ומצינו סוגיה נוספת שמשמע ממנה כך, במסכת עירובין (מז, א). וזה לשון הגמרא שם:

"דתניא: הולכין ליריד של נכרים ולוקחים מהן בהמה ועבדים ושפחות, בתים שדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידן. ואם היה כהן – מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהן. וכשם שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא בבית הקברות. בית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא! אלא בבית הפרס דרבנן. ומטמא לישא אשה וללמוד תורה. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל מוצא ללמוד – לא יטמא. רבי יוסי אומר: אף בזמן שמוצא ללמוד נמי יטמא, לפי שאין מן הכל זוכה אדם ללמוד. ואמר רבי יוסי: מעשה ביוסף הכהן שהלך אצל רבו לצידן ללמוד תורה. ואמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי".

הכפתור ופרח (פרק י) כותב ש"צידן" היא העיר צידון שבלבנון, ואם כן גם כאן מדובר הוא על מקום בתוך גבול עולי מצרים, ורבי יוסי מביא ראיה מיוסף הכהן שמותר לצאת למקום הטמא בטומאת ארץ העמים לצורך לימוד תורה, שהרי יוסף הכהן הלך לעיר צידון כדי ללמוד תורה, על אף היותו כהן. גם מגמרא זו נראה לכאורה שטומאת ארץ העמים נוהגת גם בתוך תחומי ארץ ישראל, בגבול עולי מצרים.

להלן נברר מקורות אלו לעומק, ונראה בע"ה שאין ממקורות אלו שום ראיה שגבול עולי מצרים טמא בטומאת ארץ העמים.

ב. דין שריפת חלה בגבול עולי מצרים

נאמר במשנה בחלה (ד, ח):

"רבן גמליאל אומר: שלש ארצות לחלה. מארץ ישראל ועד כזיב [תחום עולי מצרים] – חלה אחת. מכזיב ועד הנהר ועד אמנה [תחום עולי מצרים] – שתי חלות,

אחת לאור ואחת לכהן, של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור. מן הנהר ועד אמנה ולפנים [חוץ לארץ] – שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן, של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור”.

נמצא שבגבול עולי מצרים, מכזיב ועד הנהר ועד אמנה מביאים שתי חלות ושורפים אחת מהן.

ויש לברר: מדוע שורפים אחת מן החלות?

הרמב”ם התייחס לשאלה זו בשתי מקומות בחיבוריו: בפירושו למשנה שם ובהלכות ביכורים. בכל אחד מן המקומות הללו ניתן להבין טעם שונה לדין השרפה.

וזה לשונו בפירוש המשנה שם:

”ומכזיב עד הנהר ועד אמנה, והיא ארץ ישראל שהחזיקו עולי מצרים ולא נתקדשה בימי עזרא אלא נשאר הגוים גרים בה – חייבת שתי חלות, אחת נשרפת מפני שהיא תרומה טמאה...”.

ניתן להבין מהדברים שהשרפה היא מדין מדורי גויים, ולא משום טומאת ארץ העמים.

לעומת זאת בהלכות ביכורים (ה,ח) הוא כותב:

”שלשה דינין לחלה בשלש ארצות, כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב מפרישין בה חלה אחת כשיעור והיא נאכלת לכהנים, ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל שהיא מכזיב ועד אמנה מפרישין בה שתי חלות, האחת נשרפת והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא, וקדושה ראשונה בטלה משגלו, והואיל והיא ארץ ישראל מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה ושורפין אותה, ומפרישין חלה שנייה ונותנין אותה לכהן לאכלה, כדי שלא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טומאה ידועה לכל, וזו שנייה אין לה שיעור, אלא כל שרוצה מפריש מפני שהיא מדבריהם”.

והנה, הרמב"ם כאן אינו מזכיר כלל את מדורי הגויים, וניתן להבין מדבריו שהשרפה היא בגלל טומאת ארץ העמים שנגזרה גם על מקום זה. אמנם יש לציין שהרמב"ם לא כתב במפורש, שמכזיב ועד הנהר ועד אמנה יש טומאת ארץ העמים, אלא הוא כתב שמקום זה לא נתקדש על ידי עזרא ושקדושתו מזמן בית ראשון בטלה אחר החורבן, ובהחלט ניתן לומר, שזה שקדושת מקום מסוים בטלה, עדיין לא הופך אותו לטמא בטומאת ארץ העמים, שכן טומאה זו חלה מכוח גזרת חכמים, ולא באופן אוטומטי כתוצאה מסילוק קדושת הארץ.

נמצא אפוא לענ"ד, שאין ממקורות אלו כדי לברר לנו בצורה מוחלטת מהי דעתו של הרמב"ם בשאלת חלות גזרת טומאת ארץ העמים בגבול עולי מצרים.

לעומת זאת ראשונים אחרים כותבים בצורה מפורשת טעם אחר לשרפת החלה בגבול עולי מצרים. לפי דבריהם, אין שורפים את החלה בגלל שמקום זה טמא בטומאת ארץ העמים. וזה לשון תוס' בחולין (קד, א ד"ה חלת חוצה):

"והכי פירושו: מכזיב עד הנהר ועד אמנה שהיו סמוכים לארץ העמים ואין יכולין לשמור עצמם ופירותיהם בטהרה והיו חלותיהם טמאות וטעונות שרפה, ולכך צריכין להפריש שתי חלות, אחת לאור שהיא חלה דאורייתא דפירותיהן גדלין בארץ ישראל".

דהיינו, החלות טמאות במקום זה כי היהודים הגרים שם אינם יכולים לשמור את פירותיהם ואת חלותיהם בטהרה, מאחר שמקומות אלו סמוכים לחו"ל הטמא בטומאת ארץ העמים.

וכן פירש רבי משה בר חסדאי (מגדולי הראשונים, מובא ברמב"ן לגיטין ז, ב, ד"ה אמר אביי):

"אבל רבי משה בר חסדאי הצרפתי... ופירש גם כן בירושלמי בהא דקתני דשתי חלות היו ושל אור יש לה שיעור, מפני שמכזיב ועד הנהר ועד אמנוס היא ארץ ישראל, אלא שאין זהירין לשמרה בטהרה".

נמצא אפוא, לפי שיטה זו, שהטעם ששורפים את החלה בגבול עולי מצרים אינו בגלל שהמקום טמא, אלא בגלל שהיושבים שם אינם יכולים לשמור את חלותיהם בטהרה, או שאינם זהירים בכך, וכמבואר לעיל בדבריהם.

באשר לשיטת הרא"ש מצינו דברים סותרים:

מצד אחד כתב בפירושו לחלה פ"ד מ"ח, שגבול עולי מצרים טמא כארץ העמים, וזה לשונו:

"מפרישין שתי חלות – הראשונה נשרפת והשנייה נאכלת. מפרש בירושלמי שאם לא היו מפרישין אלא חלה אחת, אם היתה נאכלת יאמרו תרומה טמאה נאכלת, כי זו הארץ טמאה היא כארץ העמים, כיון שלא כבשוה עולי בבל, ואם היתה נשרפת יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כי רואים את בני ארץ ישראל נשמרים בטהרה, הילכך תקנו להפריש שתי חלות, ודבר תימה הוא לרואה ונותן אל לבו להבין טעם הדבר, ואם אינו יודע להבין ישאל ויגידו לו".

מצד שני בפירושו לחולין (סי' ח,ד) כתב כתוס' בחולין, כאמור לעיל, שהחלות טמאות במקום זה כי היהודים הגרים שם אינם יכולים לשמור את פירותיהם ואת חלותיהם בטהרה, מאחר שמקומות אלו סמוכים לחו"ל הטמא בטומאת ארץ העמים, ולא כתב שהמקום עצמו טמא.

לאור זאת, לא ניתן לקבוע בצורה מוחלטת מה עמדתו בנושא.

ג. שיטת הכפתור ופרח

בעל הכפתור ופרח (רבי אשתורי הפרחי) נוקט בשיטה יסודית וברורה בנושא זה, והוא שולל את ההבנה שגזרת טומאת ארץ העמים נגזרה גם על מקומות בתוך ארץ ישראל. וזה לשונו (כפתור ופרח פרק י):

"עיירות המובלעות בארץ ישראל

וכן הדבר בפירוש בתוספתא מסכת אהלות פרק י"ח ה"א, עיירות המובלעות בארץ ישראל כגון סוסיתא וחברותיה אשקלון וחברותיה אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים...

ואם שמא נמצא בתוך גבולי הארץ מקומות טמאים כמו שיש דרך רצועת עכו לכזיב, יש לומר שהוא משום מדורת הגוים. וכן מסכת חגיגה פרק בתרא (כה,א) חומר בתרומה ביהודה. ביהודה אין בגליל לא, מאי טעמא? אמר ריש לקיש: מפני שרצועה של כותיים מפסקת.

והנה נמצא בארץ עצמה מקומות שמפני שבהם מושב הגוים קורין להם ארץ העמים וכדאיתא סוף מסכת אהלות (פי"ח מ"ט) עיר גוים שחרבה אין בה משום מדור הגוים, פירש רבינו שמשון ז"ל: ערי ארץ ישראל שדרו בה גוים וחרבה מן הגוים. לשון הר"ם ז"ל בפירושו: ירצה בה שתהיה מדינה מארץ ישראל המוגבלת משל גוים ואחר נחרבה. וכן בתוספתא מסכת מקואות פרק ו' (הלכה א): ארץ העמים טהורה, והוא ארץ ישראל ששכנו בה גוים גם כן. דאלו חוצה לארץ כבר גזרו עליה טומאה. וכן כתב רבינו שמשון. וכן ארץ כותיים טהור ומקואותיה ומדוריה טמאין.

הרי שרבותינו ז"ל קורין ארץ העמים לחלקי ארץ ישראל עצמה מפני אלו הטעמים".

נמצא לפי דבריו, שכשחז"ל אומרים על מקום בארץ ישראל, ואפילו בגבול עולי מצרים, שיש בו 'טומאת ארץ העמים', הרי שכוונתם היא לדין מדורי גוים, ולא לגזרה שגזרו על ארץ העמים, כמבואר במסכת שבת (טו, א-ב), כפי שהבאנו בתחילת הפרק הקודם.

הכפתור ופרח מבסס את שיטתו על שני מקורות מרכזיים:

א. התוספתא באהלות פרק יח, האומרת שהעיירות המובלעות בגבול עולי מצרים כסוסיתא שבגולן וכאשקלון שבדרום אינן ארץ העמים, כלומר אין טומאת ארץ העמים נוהגת בהן, וזאת אף על פי שמקומות אלו פטורים מתרומות, מעשרות ושביעית, כמו חוץ לארץ.

ב. התוספתא במקואות פרק ו, האומרת שארץ העמים טהורה, והכוונה היא לארץ ישראל ששכנו בה גוים (שהרי לא ייתכן לומר זאת על חוץ לארץ, שכן היא טמאה), וכן 'ארץ כותיים טהור ומקואותיה ומדוריה טמאין'.

נמצא אפוא על פי מקורות אלו, שגבול עולי מצרים טהור בכללו, מלבד המקומות הספציפיים שבהם גרים גוים, וזאת מדין מדורי הגוים.

הכפתור ופרח מציין שזו גם שיטתו של הר"ש משאנץ, והוא מוסיף ומסביר באופן זה גם את הסוגיה בחגיגה כה, א, על הרצועה שבין הגליל ליהודה, וגם את הסוגיה בגיטין ז, ב, על האזור שמימין לשביל שמעכו לכזיב, שהם שניהם טמאים

מדין מדורי גויים ולא מדין כללי של טומאת ארץ העמים. על פי דבריו, אפשר להסביר כך גם את הסוגיה בערובין שהבאנו לעיל.¹⁸⁶

שיטה זו מבוססת על מקורות תנאיים מפורשים, והיא נותנת מענה והסבר לגמרות שמהם משתמע שגזרת טומאת ארץ העמים חלה גם במקומות בתוך ארץ ישראל.

לדוגמא, לפי דבריו הלשון של הגמרא בחגיגה (שם): "מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן" – מדוקדקת יותר, כשהכוונה רצועה שגויים גרים בה, ולא מקום שטמא באופן כללי בטומאת ארץ העמים, ועוד.

ד. שיטת הרמב"ם

לעומת דברי הרמב"ם בהלכות ביכורים ובפירושו למשנה בחלה, באשר לטעם השרפה של החלה בגבול עולי מצרים, שדבריו שם כאמור לעיל יכולים להתפרש בכמה אופנים, הרי שבהלכות טומאת מת מצינו שפסק כתוספתא באהלות, בדין העיירות המובלעות בגבול עולי מצרים. וזה לשונו (הל' טומאת מת יא, יב):

"עיירות המובלעות בארץ ישראל, כגון סיסית וחברותיה, אשקלון וחברותיה, אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית – אין בהן משום ארץ העכו"ם".

כאמור לעיל, מתוספתא זו משתמע במפורש שגבול עולי מצרים (מקום העיירות) אינו טמא בטומאת ארץ העמים.

יתרה מזו! ניתן להוכיח הבנה זו, שלשיטת הרמב"ם אין טומאת ארץ העמים חלה בגבול עולי מצרים, גם ממבנהו של הפרק (יא') בהל' טומאת מת, העוסק בגזרת טומאת ארץ העמים ובדין מדורי גויים, שכן מבנה הפרק הוא:

186. לענ"ד ניתן לומר שזו גם כוונת רש"י בגיטין ז, ב, שכתב שם שהמקום טמא מדין טומאת ארץ העמים, ונראה לפרש שלא דק בדבריו והתכוון לגזרת מדורי גויים. ראייה לדבר, שכתב בפירושו שם (ד"ה מימינו למזרח הדרך), שעכו נמצאת במזרח ארץ ישראל ולא במערב, וזאת משום שהיה קשה לו לקבל את ההנחה ששטח בתוך גבול עולי מצרים טמא בטומאת ארץ העמים, ולכן פירש ששטח זה נמצא מחוץ לגבולות הארץ.

הלכות א-ה: גזרת טומאת ארץ העמים בחוץ לארץ ופרטי הלכותיה.

הלכה ו: דין סוריא ומקום הסמוך לארץ ישראל לעניין טומאת ארץ העמים.

הלכות ז-יא: דין מדור גויים ופרטי הלכותיו.

הלכה יב: דין העיירות המובלעות בגבול עולי מצרים.

ראשית יש להבחין שדין העיירות מובא בתוך מקבץ ההלכות הדין בדין מדורי גויים, ולא במקבץ ההלכות הדין בדין גזרת טומאת ארץ העמים. אולם מעבר לכך, ניתן לראות בפרק מבנה הדרגתי ברור: הרמב"ם בונה את הפרק מבחוץ לבפנים, כך שבתחילה הוא כותב את ההלכות של גזרת הטומאה על ארץ העמים, הרחוקה מארץ ישראל, ומשם הוא ממשיך ודן במקומות הסמוכים לארץ ישראל, ובזה הוא מסיים את הדיון בגזרה עצמה. אחר כך הוא 'נכנס' לארץ ישראל, ואז הוא עובר לדון בדין מדור גויים, ומכאן ואילך הוא איננו מזכיר יותר את גזרת הטומאה על ארץ העמים, שכן גזרה זו איננה חלה לדעתו בתוך ארץ ישראל, והדברים פשוטים בבהירותם.

לענ"ד, לאור עיקרון זה יש להבין גם את דברי הרמב"ם בהלכות תרומות (א,ז), על השטח שממזרח לשביל שמעכו לכזיב, וזה לשונו שם:

"אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרקם שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון, היה מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת חו"ל וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישראל, וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך, הרי היא בחזקת ארץ ישראל וטהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ובשביעית, עד שיודע לך שאותו מקום חו"ל".

כשכוונתו במילים "הרי היא בחזקת חו"ל וטמאה משום ארץ העמים" – לא לארץ העמים ממש אלא למקום שיש בו דין מדורי גויים, וכפי שהסביר זאת הכפתור ופרח. ראייה לדבר ניתן להביא מלשון הרמב"ם שכתב: "היה מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת חו"ל וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לך שאותו המקום מארץ ישראל...". ונשאלת השאלה: אם השטח שממזרח לשביל הוא כחו"ל וטמא בטומאת ארץ העמים, מה יועיל ומדוע כותב הרמב"ם שאם יודע

לו שאותו המקום בארץ ישראל הרי הוא טהור? וכי חלות טומאת ארץ העמים תלויה בידיעה? או האם גבולי ארץ ישראל נקבעים כתוצאה מידיעה כלשהיא?

אלא מכאן מוכח שהמדובר הוא על דין מדורי גויים, והידיעה עליה מדבר הרמב"ם היא ידיעה שבמקום זה לא גרים יותר גויים או שעדיין גרים אך אין בבתיהם חשש לטו"מ כגון שהמקום עבר בדיקה וכדומה.

ואכן, אחר הדברים האלה ראיתי שכיוונתי בהסבר הסוגיה כולה ככלל, ושיטת הרמב"ם בפרט לדעת המשנה למלך בהל' טומאת מת (יא,ו) שכתב:

"... ודע דהא דאמרינן דגזרו טומאה על ארץ העכו"ם כל ח"ל קרי לה ארץ העכו"ם. ונראה שאין תלוי זה בכבוש עולי מצרים או בכבוש עולי בבל אלא אף כבוש עולי מצרים חשיב כא"י שהרי כתב רבינו בפ"א מהלכות תרומות דין ז' איזהו ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים כו' וכל ארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך הרי היא בחזקת א"י וטהורה משום ארץ העכו"ם וכו' וכל ח"ל היא טמאה אף בעיירות של ישראל וכמ"ש הר"ש בפ"ח דמקואות מ"א וכל א"י טהורה אף בעיירות של עכו"ם וכדתנן בריש פ"א דמקואות א"י טהורה וכמו שפירש הר"ש שם ולפי זה הא דתנן בפרק חומר בקדש עלה כ"ה ביהודה אין בגליל לא מפני שרצועה של כותים מפסקת נראה שהטומאה היתה משום מדור העכו"ם דקי"ל דטמא בא"י דאין סברא לומר דרצועה של ח"ל היתה דזה לא יתכן. ועוד מאי איריא של כותים ת"ל דאפילו של ישראל כיון שהיא ח"ל אלא ודאי דהיא משום מדור נגעו בה וכ"כ הרב בעל כפתור ופרח בחלק י' עלה כ"ה. הן אמת שדברי רש"י שם אינם נוטים לזה. אחר שכתבתי כל זה ראיתי למהרימ"ט בח"א סי' מ"ז שכתב בפשיטות דכל שלא החזיקו בני בבל טמא משום ארץ העכו"ם והביא ראיות לזה. ומדברי רבינו בפ"ה מהלכות בכורים נראה כסברת מהרימ"ט. הן אמת שדברי רבינו דפ"א מהלכות תרומות קשים לזה והדבר אצלי צריך תלמוד...."¹⁸⁷

187. נראה לענ"ד שבמילים "והדבר אצלי צריך תלמוד" מתכוון המשנה למלך לבירור שיטת הרמב"ם, שסותר את דבריו לכאורה בין הלכות ביכורים להלכות תרומות, עיין שם, אך לא לדבריו העקרוניים לפיהם אין טומאת ארץ העמים בגבול עולי מצרים. וכן כתב בספר מלבושי יו"ט, ח"ב חובת קרקע סימן יז', שהבין את שיטת המשל"מ כדברינו.

ה. דין מדורי גויים – גזרה מצומצמת

במשנה באהלות (יח,ז) נאמר:

”מדורות העובדי כוכבים טמאים. כמה ישהא בתוכן ויהא צריך בדיקה? ארבעים יום, אף על פי שאין עמו אשה. ואם היה עבד או אשה משמרים אותו – אינו צריך בדיקה“.

חכמים גזרו טומאה על מדור הגוי רק אם הגוי שהה שם ארבעים יום, ללא השגחה של יהודי, ובתנאי שהגוי בן תשע ומעלה (תוספתא שם יח,ו).

ככלל, ישנם מספר נפקא-מינות לשאלה האם טומאת מקום מסוים נובעת מדין טומאת ארץ העמים או מדין מדורי גויים, שכן טומאת מדורי גויים קלה מטומאת ארץ העמים ומצומצמת ממנה בהיקפה.

לדוגמא: טומאת מדור גויים חלה רק בשטח קטן ומסוים שגויים גרים בו, ולא במקומות גלויים שבני אדם אינם גרים בהם, ואילו טומאת ארץ העמים חלה בכל השטח, ובכלל זה גם בהרים, בימים ובמדברות – מקומות שבני אדם אינם חיים בהם כלל.

לאור זאת, יש שפירשו שבכל מקום שגזרו בו טומאה על מקום מסוים מדין מדורי גויים, השאירו בו שבילים ודרכים שלא גזרו עליהם. הסבר זה הוא הגיוני, שכן אין חשש שבמקומות ציבוריים כאלו – דרכים ציבוריים – קברו נפלים. דברים אלו אמורים גם ביחס לרצועה המחלקת בין הגליל ליהודה, כאמור בדברי הכפתור ופרח, דהיינו שגם ברצועה זו היו מעברים דרכם ניתן היה לעבור ללא כל חשש, ומה שגזרו שלא לעבור שם הרי זה רק במקומות בהם יש בעיה.¹⁸⁸

זאת ועוד, רבים מהפוסקים סוברים שלא רק שגזרה זו מצומצמת בהיקפה ביחס לגזרת ארץ העמים, אלא אף שבימינו היא כלל איננה נוהגת. נביא כמה מהפוסקים שכתבו כן:

188. ואם תשאל: אז מדוע בגליל אינם נאמנים על שמירת היין והשמן? הרי יכולים להעביר אותם למקדש דרך המעברים בהם כן ניתן לעבור?! אלא, שחכמים חששו שאנשים יתעצלו ולא יאריכו את מרחק הליכתם כדי לעבור דווקא במעברים אלו.

א. המנחת חינוך (מצוה רסג) מביא ראייה לחידוש זה מהשו"ע שהשמיט דין זה. בטעם הדבר הוא סובר שקשה מאד לכהני ארץ ישראל להיזהר מטומאה זו, ולכן יש להקל בכך.

ב. התפארת ישראל (בהקדמתו לטהרות 'יבקש דעת', סי' לד, ד) כותב: "... ואפילו הכי מותרים כהנים לכנוס למדור עובד כוכבים ולחו"ל, מדאין גוזרין על הציבור דבר שאין יכולין לעמוד בו, כתוס' פסחים ט, א ד"ה כל".

נמצא שטעמו ונימוקו הוא כדברי המנחת חינוך.

ג. המנחת שלמה (ח"א עמ' נד-נה) כותב שכהני ארץ ישראל נכנסים כיום למדורי גויים בלי בדיקה, וכנראה הם סומכים על כך שמקומות אלו נחשבים כמקום שחולדה וחזיר יכולים להלך בו ולאכול את הטומאה, אם ישנה שם.

להרחבה בנושא זה, עיין במאמרו של הרה"ג עזריה אריאל שליט"א, "דין מדור גויים בזמן הזה", בספרו 'טהרת ישראל' חלק א.

1. סיכום

מכמה מקורות בתלמוד משתמע לכאורה שגזרת חכמים על טומאת ארץ העמים כוללת גם מקומות בתוך ארץ ישראל, בתחום עולי מצרים. במאמר זה הוכחנו שרבים מהראשונים (תוס', רבי משה חסדאי, ר"ש, ועוד) מפרשים שלא גזרו טומאת ארץ העמים בארץ ישראל, ושבעיית הטומאה במקומות אלו נובעת מסיבות אחרות.

זו גם שיטת הרמב"ם, מאחר שהוא איננו כותב במפורש בשום מקום שחכמים גזרו את גזרת טומאת ארץ העמים גם בגבול עולי מצרים. מאידך גיסא, בהל' טומאת מת הוא פוסק שהעיירות המובלעות בגבול עולי מצרים, אין בהן משום טומאת ארץ העמים.

רבי אשתורי הפרחי בספרו כפתור ופרח (פרק י) מבאר באריכות שהביטוי 'טומאת ארץ העמים' שנאמר על מקומות בגבול עולי מצרים, מתייחס לגזרת מדור גויים בלבד, ומעולם לא עלה על דעת חכמים לגזור את גזרת טומאת ארץ העמים על שטחים גדולים ורחבים בארץ ישראל.

הנפקא-מינה בין שתי הגזרות גדולה, שכן לא רק שגזרת מדור גויים מצומצמת בהקיפה ובעניינה ביחס לגזרת טומאת ארץ העמים, אלא שרבים מהאחרונים גם סוברים שהיא אינה נוהגת עוד בארץ ישראל בימינו.

לאור דברים אלו נראה לענ"ד, שאין שום בעיה לנזירים ולכהנים לגור או לטייל בכל מקום בארץ ישראל הגדולה והרחבה, ומותר להם אפילו להיכנס לבית של גויים ללא חשש.

